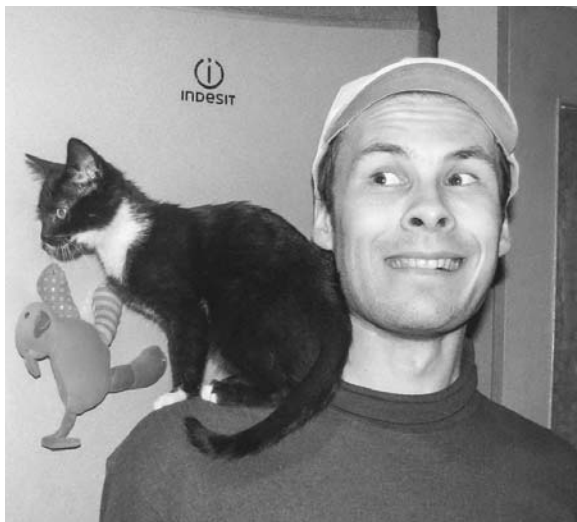

Пра шыпшыну і Чарнобыль

Добрых твораў у паэта Уладзіміра Дубоўкі шмат. Але своеасаблівай візітоўкай стаў верш «О Беларусь, мая шыпшына...». Чаму менавіта ён? Напэўна таму, што астатнія альбо маюць больш асабісты, «камерны» характар, альбо разлічаны на больш падрыхтаванага чытача. Многія з іх напоўнены ўскладненымі метафарами, тонкімі алегорыямі, іранічнымі іншасказаннямі (так званай эзопавай мовай), часам — нязвыклай для сучаснага чытача лексікай. «...У душы паэта чорт зламае карак», — прызнаваўся ў адным з вершаў Уладзімір Дубоўка. А «...Мая шыпшына...» гучыць вельмі ўзнёсла і ўрачыста, амаль як патрыятычны гімн.

Сёння гэты верш успрымаюць як пра-роцкі. Нехта бачыць у ім прадказанне Чарнобыльскай катастрофы, нехта — крыніцу для абгрунтавання дзяржаўнай сімволікі. Але паэт, здаецца, нічога прарочыць не збіраўся. Шыпшына ў яго — адзін з улюбёных вобразаў. Паглядзім жа іншыя вершы Дубоўкі. «А ты, мая шыпшына, дзюбіш дзіды, — ці шыгаллём аздобіцьме трапы? / Шалёны подых — / вобмацкам ідзі ты... / Сумысля далані свае прабіў» («Пакуль», 1924). Альбо: «Жыццё маё — ці васілёк, ці ружа: / вялізманая кветка дыядэмай. / Твае пялёсткі лёс у свет цярушыць: / адзін... другі... І так — як след за следам» («Трыпціх», 1926). Ці: «Раскалыхайся, шыпшына, голлейкам, / не развітайся, шыпшына, з сонейкам. / Расцерушы пялёсткі навокала. / Шчасце? — / Бывае і сінявокае» («Наля», 1925). А яшчэ: «На дзікім каменні, на дзікім і жорсткім, / шыпшына не звяла, пасцэле цвяцістасць. / І з гэнай цвяцістасці, з гэных пялёсткаў / паўстане спрадвечная існасць», «Пазлятаюць пялёсткі з шыпшыны — / ў дзіды ўпартасць кладзе яна. / Ах вы, сцежкі роднай краіны, / пасля восені — будзе вясна!» («Плач навальніцы», 1926).

А вось і вобраз чарнобыля-палыну: «Помста йдзе. / Галасіла поле. / Галасілі стрэхі. / Галасіў чарнобыль на памежку» («Плач навальніцы»), «А вецер разносіць і смутак, і дым, / і зерне віюх палыновых» («Наля»). Часам, як і ў вядомым праграмным вершы, вобразы шыпшыны і чарнобыля сутыкаюцца разам: «Часіна ды з сокам рабіны, / качаеш мяне ў чорнабыллі. / На дзіды, на востры шыпшыннік / ці сэрца, ці дух мой узбілі» («Часіна ды з сокам рабіны», 1925), «А ў каліне, ў шыпшынніку дзікім / начавалі і сонца і росы. / А ў пялёстках — без меры, без ліку — / з сокам шчасце суздром разлілося/.../Палыны пасівелі на ўзгорку, / а ў далінах — пялёсткі ад кветак./ Мо затым і прыемна і горка, / калі скрозь распрыгоршчаць іх ветры?» («Палыны пасівелі на ўзгорку», 1925). Нават у высылцы Дубоўка хацеў напісаць

паэму «Над хвалямі шыпшынавых пялёстак». Не напісаў. Няволя не спрыяе творчай працы. Выбачайце за вялікую колькасць цытат, хацелася паказаць, наколькі часты і арганічны вобраз шыпшыны ў паэзіі Дубоўкі. Што ж ён сімвалізуе? Відавочна, актыўны жыццёвы пачатак, самыя пазітыўныя спадзяванні, у нейкім сэнсе адлюстраванне лірычнага «я» паэта, якое ў вершы «О Беларусь, мая шыпшына...» зліваецца з вобразам роднай краіны ў адно цэлае («Пялёсткамі тваімі стану...»). І хоць шыпшына, як і ўсе іншыя кветкі, мае ўласціваць адцвітаць, сузіранне яе абляцельных пялёсткаў можа прынесці прыемныя імгненні. Чарнобыль жа (горкі палын) — увасабленне жыццёвай горычы і смутку, усяго, што прыгнятае неўтаймаваную душу паэта.

У Дубоўкі шмат раслінных вобразаў (ды нават само яго прозвішча гучыць «парасліннаму!») — усе ў невялікім артыкуле і не пералічыш. Напрыклад, назву «Пялёсткі» ў яго маюць і адзін з раздзелаў кнігі «Наля» (1927), і верш (1958), і кніга апавяданняў-успамінаў (1973)! Прароцтва ж атрымалася выпадкова — так, як гэта часта бывае ў паэзіі.

А цяпер пару слоў пра іншы вобраз. Спачатку «Камуны Свету» ў вершы не было, а было «Імкнешся праз імкненне свету». У тым, як Дубоўка перарабіў радок, некаторыя бачаць рэверанс у адрас камуністычнай партыі. Але гэта не зусім так. Камуна Свету — хутчэй утапічны ідэал Дубоўкі, які меў мала агульнага з тым, што рабілі бальшавікі. Калі ж паэт усвядоміў згубнасць іх палітыкі, ён ужо ў наступным годзе напісаў іншы верш — «На ўшанаванне новага падзелу беларускай зямлі» («За ўсе краі, за ўсе народы свету...»), у якім выказаў усё, што думае пра акупанцкую палітыку бальшавікоў. І атрымаў за гэта турму і высылку, якая зацягнулася на 27 гадоў.

Пасля гэтых доўгіх і суровых выпрабаванняў паэт вырашыў болей не рызыкаваць і нават некаторыя старыя вершы істотна перарабіў. Вось як загучаў знаёмы ўсім верш у 1958 годзе: «О Беларусь, лясная ружа, / зялёны ліст, чырвоны цвет! / Да камунізма крокам мужным / ты пракладаеш вечны след» і г. д. Проста горка і сумна чытаць: арганічныя і непасрэдныя вобразы ператварыліся ў гучныя штампы. Даследчык жыцця і творчасці паэта Зміцер Давідоўскі піша, што пад націскам некаторых пільных крытыкаў Дубоўка напісаў і яшчэ адзін верш, у якім слова «шыпшына» было заменена на «айчына», і вось пад гэты вобраз аўтару давялося падагнаць і ўвесь астатні змест. Увогуле, было б варта сабраць і параўнаць усе магчымыя варыянты верша, думаю, нас чакае шмат цікавых назіранняў!

Урэшце, ёсць у верша яшчэ адна загадка. Загадка... аўтарства. У аўтабіяграфіі пісьменніка Міколы Целеша чытаем: «Вершы я пісаў ад пятнаццаці год, але нікому іх не паказваў, нават тым дзяўчатам, якім былі прысвечаны. Толькі адзін верш “О, Беларусь, мая шыпшына” адважыўся аднесці ў рэд[акцыю] “Звязды”, але не будучы пэўным, што ён дастаткова ўдалы, папрасіў рэдакцыю аддаць яго на кансультацыю Ул. Дубоўку, вершы якога я любіў, і калі ён нойдзе што-небудзь у ім паправіць, хай надрукуе яго пад сваім імем. Так і было зроблена — верш з’явіўся ў святочным нумары 1-га мая за подпісам Дубоўкі». Вось такое сенсацыйнае прызнанне! Але нашыя даследчыкі хутка раскусілі Целеша. Па-першае, надрукаваны ён быў не ў «Звяздзе», а ў часопісе «Малады араты». Па-другое, напісаны быў 3 мая 1925 года, значыць, у першамайскі нумар ніяк не патрапіў бы. Па-трэцяе, Уладзімір Дубоўка жыў у Маскве, толькі часам наведваючы Беларусь, і аддаваць яму верш «на кансультацыю» было б справай не зусім зручнай: электроннай пошты ж тады не было! Па-чацвёртае, неяк не зусім праўдападобна выглядае: ужо доволі вядомы паэт, аўтар некалькіх кніг, запачытае — хай нават па ўзаемнай згодзе — верш пачаткоўца і друкуе пад сваім прозвішчам. Ва Уладзіміра Дубоўкі нават ёсць артыкул пад назвай «Пра з’яўленне аднаго верша», які развейвае ўсе сумневы: ды ён, ён напісаў! Уладзімір Дубоўка!

Віктар ЖЫБУЛЬ